

**ÚSTAV ETNOLOGIE FILOZOFICKÉ FAKULTY
UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE
OBOR KULTUROLOGIE
OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE**

Autor disertační práce: Mgr. et Mgr. Kamila Němečková
Název disertační práce: Nenáboženská spiritualita v postmoderní době
Školitel: doc. PhDr. Ivan Mucha, CSc.
Oponent disertační práce: doc. PhDr. Václav Soukup, CSc.

Předmět disertační práce

Předmětem disertační práce Kamily Němečkové je teoretická analýza nenáboženské spirituality v kontextu „nového paradigmatu, které mění pohled na realitu a postavení člověka ve vesmíru“ (Úvod). Zvláštní pozornost je věnována klasifikaci a diferenciaci současných přístupů ke spiritualitě a vybudování teoretického modelu nové disciplíny a vědního oboru spirituologie, jehož úkolem bude „komplexní studium spirituality v širokých interdisciplinárních a transdisciplinárních souvislostech“ (Úvod). Jedná se o nesmírně ambiciózní výzkumný projekt, který dosud nebyl v české vědě takto komplexně zpracován. Konkrétní problémové okruhy, jež se autorka pokouší syntetizovat do podoby ucelené teoretické práce, jsou v české i zahraniční odborné literatuře rozptýleny v celé řadě dílčích odborných studií, které vznikaly nezávisle na sobě jak ve společenských, tak přírodních vědách. Snaha Kamily Němečkové, která se pokusila syntetizovat poznatky a studie věnované výzkumům fenoménu nenáboženské spirituality do podoby uceleného gnoseologického modelu, proto představovala nesmírně náročný a složitý úkol, v sobě ukrývající řadu metodologických úskalí spjatých s nejednotnou odbornou terminologií a nekonzistentní teoretickou bází výzkumů věnovaných studiu spirituality. Tato skutečnost ale nijak nesnižuje autorčinu snahu využít poznatků celé řady vědních disciplín k prokázání hypotézy, podle níž se spirituální dimenze může stát základem nového paradigmatu umožňujícího zcela nový pohled na člověka a vesmír. Považuji za nezbytné ocenit také snahu Kamily Němečkové zasadit výzkumy spirituality a budování vědy o spiritualitě do kontextu kulturologie jako vědní disciplíny studující kulturu na úrovni jednotlivce, sociokulturních systémů a rodu *Homo*.

Koncepce a struktura disertační práce

Disertační práci tvoří tři relativně samostatné části, v nichž autorka z interdisciplinární a transdisciplinární perspektivy analyzuje různé dimenze spirituality. Logickou expozici zkoumaného tématu tvoří první část práce, která je věnována vymezení pojmu spiritualita. Autorka zde správně upozorňuje na skutečnost, že „jasně formulované pojmy mají jen časově omezenou platnost“ (str. 25). Současně ale poskytuje příslib, podle něhož „vymezení pojmu spirituality, tak, jak je v této práci chápán a používán, nám blíže objasní nejen soudobý posun vnímání pojmu v západokřesťanské tradici, ale i úhel pohledu, kterým je v této práci spiritualita nahlížena“ (tamtéž). Po této proklamaci autorka provádí čtenáře etymologickými a historickými souvislostmi souvisejícími s užíváním pojmu spiritualita včetně postižení sémantického posunu od náboženského používání tohoto pojmu k obecně duchovnímu významu, jenž se prosadil na konci 20. století. Součástí této části práce jsou i autorčiny analýzy vztahu spirituality a mystiky a „kapitoly“ z historie mystiky v západokřesťanské

kultuře. Pozornost je věnována také fenoménu „změněných stavů vědomí“, historii zkoumání psychedelických látek a vztahu mezi spiritualitou a religiozitou. Tento postup autorce umožnil vymezit v intencích Pavla Řičana a Ivana Štampacha pro její práci klíčový pojem, jímž je „nenáboženská spiritualita“. O gnoseologických peripetiích svázaných s pojmem spiritualita svědčí také autorčino zamyšlení nad současným vymezením pojmu spiritualita a výstižný přehled užívání tohoto pojmu v psychologii podle Douglase MacDonalda. O nejednotném a polysémantickém užívání pojmu spiritualita svědčí i autorčina prezentace názorů a postojů, které ke spiritualitě zaujímají čeští autoři. Logickým vyústěním první části práce a současně metodologicky nosnou expozicí, otevírající druhou část disertační práce se proto zdála subkapitola nazvaná *Autorčino pracovní vymezení pojmu spiritualita*. Bohužel název této dílčí kapitoly se ukázal být planým příslibem. Autorka zde sice kompetentně čtenáře seznamuje s atributy spirituality, vlivem východních filozofií na západní chápání spirituality i s názory řady jiných autorů (Wilson, Hay – Socha, Wilber, Lysebeth, Štampach, Wilber), ale vlastní pregnantní a jednoznačnou definici spirituality, operacionalizovanou pro potřeby svého výzkumu, nepodává. Tuto skutečnost neomlouvá ani závěrečný autorčín povzdech *Proč nemáme jednotnou definici spirituality*. Mnohoznačnost pojmu spiritualita, která navíc v různých historických a oborových souvislostech získává různé konotace, totiž podle mého názoru vyžaduje pro potřeby vědecké práce jednoznačné vymezení. V případě této disertační práce to platí o to více, že autorka aspiruje na konstituování vědního oboru spirituologie, a proto se nelze omezit na tautologické konstatování, že předmětem spirituologie je „nenáboženská spiritualita“.

Ve druhé části práce, která je věnována přirozenosti člověka a vesmíru, se autorka zaměřila na analýzu proměny paradigmat a budování tzv. „nového paradigmatu“. V ohnisku jejího badatelského zájmu se ocitla analýza současné probíhající změny metaparadigmatu „z pohledu jak teorie vědy“, tak z „pohledu speciálních věd“. Autorka správně konstatuje, že „nové paradigma zvrátilo většinu jistot klasické vědy a otevřelo nový přístup vědy vědomé si svých limitů...“ (str. 85). V průběhu svých analýz prezentuje příčiny krize tradičního paradigmatu a představuje průkopníky a reprezentanty tzv. nového paradigmatu. Velkou pozornost věnuje zejména dílu Jeana Stauna, který v rámci svých holisticky koncipovaných výzkumů řeší celou řadu vzájemně spjatých ontologických otázek. V této části práce autorka v textu pracuje s různou grafickou velikostí písma. Toto odlišení má zřejmě svůj smysl a proto považuji za důležité, aby v průběhu obhajoby autorka tento postup objasnila. Na několika místech ale postrádám odkazy např. „Jean Staune doplňuje:...“ (str. 114) nebo Slovy Jean Stauna... (str. 117). Z prezentace Staunovy zásadní studie je zřejmé, že názorům tohoto učenice autorka přikládá velkou důležitost. Bohužel při prezentaci Staunova díla výrazně převládá deskripce nad interpretací a chybí zde autorčiny vlastní postoje a názory, které by Staunovu teoretickou koncepci dále rozvíjely. Vzhledem k aspiracím disertační práce, které autorka vyjádřila větou: „Celá tato studie o nenáboženské spiritualitě vychází z pozic nového paradigmatu, kde je spiritualita komplementární stránkou reality“ (str. 133), považuji za důležité, aby v průběhu obhajoby Kamila Němečková jasně formulovala, co to je nové paradigma. Konkrétně jaký soubor názorů, hodnot a technik sdílejí reprezentanti nového paradigmatu.

Ve třetí části disertační práce nazvané *Spiritualita a věda* přenesla autorka akcent své analýzy na problematiku modelů současné nenáboženské spirituality. Pozornost přitom směřuje jak k autorům, kteří neuznávají spiritualitu jako antropologickou konstantu, tak koncepcím (modelům), akceptující spiritualitu jako antropologickou konstantu. V této části práce převládá prezentace různých modelů nad autorčíným vlastním názorem nebo komentářem relevance jednotlivých modelů a koncepcí. S autorčíným vlastním pokusem se setkáme až v závěru práce, kde autorka předkládá svoji vlastní koncepci spirituologie

v kontextu kulturologie a jejích aspirací studovat kulturu na úrovni rodu, sociokulturních systémů a jednotlivce.

Otázky a podněty k diskuzi

1. Definujte jednoznačně s autorským akcentem pojem spiritualita a vymezte třídu věcí a jevů, jež tato kategorie zahrnuje.
2. Jasně a jednoznačně definujte, co ve své práci označujete pojmem „nové paradigma“.
3. Specifikujte, co je to „evoluční biologie nedarwinovského typu“ a jaký je její vztah a místo v „novém paradigmatu“. Je jeho součástí, a pokud ano, proč?
4. O co opíráte tvrzení, že spirituologie bude mít vliv na politiku.

Závěrečné hodnocení

Za nejvýznamnější přínos disertační práce považuji volbu kulturologicky relevantního tématu a snahu autorky zpracovat dané problémy z interdisciplinární a transdisciplinární perspektivy. Autorka přesvědčivě formulovala cíle své práce a zvolila vhodnou metodiku zpracování. Inspirativním způsobem dokázala prezentovat aktuální paradigmatu řešící postavení člověka v kosmu a roli duchovní báze kultury v současném světě. Tím před vědou o kultuře odkrývá podnětné a kulturologicky relevantní výzkumné téma, které si nesporně zaslouží být předmětem dalšího výzkumu. Za slabou stránku práce považuji její deskriptivní a kompilativní charakter a omezenou možnost uplatnění získaných poznatků v praxi.

Obecně je možné konstatovat, že práce splňuje požadavky kladené na disertační práci.

Doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 12. 6. 2015

Doc. PhDr. Václav Soukup, CSc.